

Osmanlı ülkesinde senelerce kalmış olan **Avusturya elçisi Busbecq**, kendi arzusu üzerine üç aya yakın bir süre karargaha yakın bir köyde kalarak Müslüman Türk ordusunu yakından görmek ve takip etmek fırsatını bulduktan sonra görgü ve müşahedelerine dayanarak aşağıda özetleyeceğimiz şu bilgileri verir.

“Yanımda bir iki arkadaş olduğu halde kendimi belli etmeden her tarafta doluştım. Dikkatimi çeken ilk nokta, muhtelif teşkilâtlara mensub askerlerin kendi karargahlarından dışarıya çıkmamaları oldu. Bizim karargahlarımızda meydana gelen olayları bilenler, buna inanmakta zorluk çekerler. Fakat hakikat şu ki, her tarafta tam bir sükût ve sükûnet hüküm sürüyordu. Asla kavga ve münakasaya rastlanmıyor, herhangi bir cebir ve siddet hareketi görülüyordu. Sarhosluk, öfke veya hiddetten ileri gelen yüksek sesler bile yoktu. Bundan başka her taraf öylesine temizdi ki, ne süprüntü, ne gübre yığınları, ne de göze ve buruna fena gelen bir seye tesadüf imkanı vardı.” Busbecq, Müslüman - Türk dünyasına dış bilemediği halde şu ifadeleri kullanmaktan da kendini alamaz. “Şimdi benimle beraber geliniz ve sarıklı başlardan meydana gelen bu büyük kalabalığa gözlerinizi çeviriniz. Türlü türlü, renk renk parlak esvablar (elbiseler)... Her tarafta altın, gümüş, lâl, ipek ve atlas pırlantısı... Bu manzarayı dil ile anlatmak imkan dışı bir iş. Yalnız bunu söyleyeyim ki, gözlerim şimdiye kadar bundan güzel bir manzara görmemiştir. Mâmafih, bütün bu servet ve ihtisam içinde yine de büyük bir sadelik ve iktisad göze çarpıyor. Herkesin elbisesi ve mevkii ne olursa olsun, aynı biçimde. Lüzumsuz işlemler ve kenar süsleri yok. Halbuki bizde bu âdettir. Pek çok masrafa mal olur ve üç günde de bozulup gider.”

Elçi bunları anlattıktan sonra, kumar ve sarhosluk bilmeyen askerlerin çalgı ve türkülerle eğlendiğine, çağırıp söyledikleri havaların da gazâ ve şehâdet (shidlik) temlerini işleyen hamâset destanları bulunduğuna işaret ettikten sonra, ordunun, hayvanî gıdalardan ziyade nebatî, basit ve sihhî gıdalarla beslendiğini, Ramazan ayını karşılamak için ise mutad yiyeceklerini daha da sadeleştirdiklerini, fakat Ramazan arefesinde yalnız yiyip içmede değil, haram ve yasak zevklere karşı da, olduğundan daha çekingen davranarak oruca kendilerini hazırladıklarını söyler. O, Hıristiyanların perhize girmeden önce sanki bu imsakin acısını pesin olarak çıkarmak ister gibi, kendilerini çilginca eğlenceye, dans ve sarhosluğa verdiklerini, senenin bu günlerinde memleketlerini ziyaret eden yabancıların, Hıristiyanların çildirmiş olduklarını söylemelerine sasilmması gerektiğini uzun uzun anlatıp, sonunda Türkler'de üstünlüğün ve başarının sırrına temas ederek: “Türkler' de şeref ve makam, idarî mevkiler, sadece liyakat ve bilginin mükafatıdır. Tenbel ve ağır olanlar, hiç bir zaman yükselmezler. İşte Türkler'in, her neye tesebbüs ederlerse muvaffak olmaları, hâkim bir ırk haline gelmeleri ve her gün devletlerinin hududlarını biraz daha genişletmelerinin hikmetini liyakat, kabiliyet ve çalışkanlığa verdikleri bu ehemmiyette aramalıdır.”

"

"**Bizim askerî sistemimizle Türk sistemini karsilastirinca gelecegin bize neler hazirladigini düşünüp korkudan titriyorum. Karsilasan iki ordudan biri galip gelecek -ki bu herhalde Türk ordusu olacak- digeri ise mahv olacaktır. Çünkü Türk ordusu sirtini kuvvetli bir imparatorlugun genis kaynaklarina dayamis, zinde, tecrübeli ve sarılmamis bir kuvvet. Askerleri zafere alismis, zor sartlara dayanma kabiliyetine sahip, intizam ve disipline riayetkâr, uyanik ve kanaat ehlidirler. Bizimkilerde ise umumi bir fakirlige mukabil hususi israf, yipranmis kuvvet, mâneviyat bozuklugu, tahammül yoklugu ve idmansizlik var. Serkes askerler, aza kanaat etmeyen subaylar. Disiplin kavramiyla alay ederiz. Basibosluk, sarhosluk, serkeslik ve zevke düskünlük bizde alabildigine vardir. Bu durumda neticenin ne olacagi gün gibi asikârdir. Herhalde simdilik Iran lehimize bir durum yaratmakla beraber, Türkler Iran'la bir anlasmaya vardiklari zaman onlardan ve diger Sark devletlerinden de yardim görerek bütün güçleriyle bogazimiza sarilacaklardir. Bu büyük tehlikeye karsi ne kadar gevsek ve hazirliksiz oldugumuzu düşündükçe içim ürperiyor.** "